

شرح خدمات، محدوده جغرافیایی روستاهای هدف و ملاحظات اجرایی طرح تنوع‌بخشی به معیشت‌های سازگار با منابع تالابی (حوضه تالاب شادگان)

مقدمه

طرح حفاظت از تالاب‌های ایران با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و برنامه توسعه ملل متحد و با حمایت مالی دولت ژاپن طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۳ پروژه "الگوسازی مشارکت مردم برای احیای دریاچه ارومیه" را در ۱۸۳ اقدام به پیاده‌سازی فعالیت‌های استقرار کشاورزی پایدار داشته است. به موازات استقرار کشاورزی پایدار، فعالیت‌های تنوع‌بخشی به معیشت سازگار در حوضه آبریز دریاچه ارومیه در استان‌های آذربایجان غربی و شرقی انجام شده است. از فاز سوم پروژه به بعد حمایت و توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی در قالب تشکیل صندوق‌های خرد زنان به عنوان یک فعالیت مکمل و نیز کمک به راه‌اندازی کسب و کارهای سازگار با زیست‌بوم‌های تالابی با رویکرد تنوع‌بخشی به معیشت‌های خانوارهای روستایی در کنار دیگر فعالیت‌های در نظر گرفته شده است. با توجه به امضای سند سه ساله همکاری با دولت ژاپن با عنوان الگوسازی مشارکت مردم در "ارتقای مدیریت محیط زیستی و معیشت پایدار در دریاچه ارومیه و تالاب‌های شادگان و بختگان" همچنین، با اتکا به این تجارب فازهای هفتگانه پروژه "مشارکت در احیای دریاچه ارومیه با الگوسازی مشارکت جوامع محلی" طرح حفاظت از تالاب‌های ایران استقرار معیشت‌های پایدار و سازگار با منابع تالابی در ۴ روستا در حوضه تالاب شادگان (از ۸ روستای پیشنهادی، جدول شماره ۱) و پایدارسازی در ۶ روستا (روستاهای منتخب پروژه در سال گذشته، جدول شماره ۲) را در دستور کار قرار داده است.

اهمیت موضوع و هدف

تا زمانی که جامعه برای فراهم آوردن نیازهای اولیه خود به منابع طبیعی محیط اطراف خود متکی باشد سخت بتوان سیاست‌های حفاظت از محیط زیست را اجرایی کرد. یکی از اهداف سند سه ساله پروژه «بسط و توسعه مدیریت محیط زیست و معیشت‌های پایدار در دریاچه ارومیه و تالاب‌های بختگان و شادگان» شناسایی و ترویج روش‌های معیشتی با نیاز آبی کم در حوضه آبریز دریاچه ارومیه است. این فعالیت به عنوان مکمل دیگر فعالیت‌های طرح به اجرا درمی‌آید. طی این فعالیت، سعی بر آن است تا نشان داده شود که می‌توان با تنوع‌بخشی به منابع کسب درآمد خانوارهای جامعه هدف از فعالیت‌هایی که بر منابع آب و خاک و تنوع زیستی فشار می‌آورد کاسته و فعالیت‌های درآمدزای دیگر را آزمود. هدف نهایی از این اقدام‌ها آن است که تکیه‌ی خانوارهای جامعه هدف به منابع آب و خاک کاهش یابد و شرایط مناسب برای احیای تالاب شادگان فراهم گردد. از سوی دیگر، تنوع‌بخشی به منابع درآمد خانوارهای روستایی، جدای از کاهش فشار بر منابع آب و خاک و تنوع زیست، موجب افزایش مقاومت جامعه محلی در برابر نوسانات بازار محصولات کشاورزی و تغییرات اقلیمی (خشک‌سالی و دیگر پدیده‌های طبیعی پیش‌بینی نشده) می‌شود.

رویکرد و روش انجام کار

به منظور توسعه‌ی معیشت‌های سازگار با زیست‌بوم‌های تالابی باید در عین حال فضایی در جامعه روستایی ایجاد شود که حامی نوآوری هم باشد. بدین منظور افزایش مهارت‌های اعضای جامعه در مدیریت سرمایه و نیروی کار مورد هدف قرار می‌گیرد. رویکردی که برای حمایت از معیشت‌های سازگار با زیست‌بوم‌های تالابی اتخاذ می‌شود بهره‌برداران را در مرکز فعالیت‌های خود قرار می‌دهد. بنا به این رویکرد بهره‌برداران آگاه‌ترین افراد به شرایط خود هستند و اگر مورد پشتیبانی‌های فنی و تخصصی قرار گیرند، می‌توانند تصمیمات درستی در خصوص روش امرار معاش خود بگیرند. از این رو، لازم است فضایی ایجاد شود تا جامعه محلی با به اشتراک گذاشتن دانسته‌های خود و تحلیل داده‌ها به صورت جمعی به راهکارهایی متناسب با خصوصیات فرهنگی و منابع در دسترس خود زمینه‌هایی برای درآمدزایی از راه‌هایی متناسب با کاهش مصرف آب کشاورزی برسند. هم‌افزایی دیدگاه‌های بهره‌برداران با تسهیل‌گران و کارشناسان فنی طی چنین تبادلی نظراتی، موجب کاهش ضریب اشتباه در تصمیم‌گیری‌ها معیشتی می‌گردد.

یکی از راهبردهایی که بالقوه می‌تواند بر روند مصرف کنونی آب در روستاهای پیرامون تالاب شادگان تأثیر بگذارد، فراهم آوردن زمینه‌ای است تا معیشت‌های کنونی روستایی تنوع بیابد چندان که کشاورزی و شکار و صیاد لزوماً تنها گزینه‌ی اصلی فعالیت اقتصادی برای امرار معاش شماری از ساکنان روستاها شمرده نشود. خانواده‌های روستایی، بسته به شرایط خود، از چندین راه دیگر نیز کسب درآمد می‌کنند. شناختن راهبردهای معیشتی روستاییان و اثرگذاری بر روند آن به سود حفاظت و/یا احیای منابع آبی می‌تواند بالمآل به تثبیت و پایداری زندگی پیرامون زیست‌بوم‌های تالابی بینجامد.

مجموعه‌ی راهبردهای معیشتی به شکل‌های متفاوتی بر الگوی مصرف آب اثر می‌گذارند. از سازمان‌های مجری انتظار می‌رود با پیشبرد چارچوب مفهومی برای تحقق این هدف کوشش کنند که الف) روستاییان برای امرار معاش مجبور به مهاجرت فصلی از روستا نشوند؛ ب) درآمد روستاییان زیر پوشش افزایش یابد؛ پ) شیوه‌های معیشتی گروه هدف متناسب با اصول مصرف بهینه‌ی آب گردد. انتظار می‌رود جوامعی که درآمد حاصل از کشاورزی و یا صیادی شان در اثر کم‌آبی کاهش یافته است از گزینه‌های معیشتی مکمل برای تأمین نیازمندی‌های خود استقبال کنند. قابل ذکر است، در انتخاب روستای جدید به این نکته توجه شود که قبلاً فعالیتی از قبیل تشکیل صندوق یا راه‌اندازی معیشت انجام نشده باشد.

روستاهای هدف اجرای پروژه تنوع‌بخشی به معیشت سازگار با منابع تالابی

طرح حفاظت از تالاب‌های ایران در نظر دارد طی سال‌کاری ۱۴۰۲-۱۴۰۱ در ۴ سایت جدید (از میان ۸ سایت پیشنهادی) و ۶ سایت ادامه فعالیت‌های تنوع‌بخشی به معیشت سازگار را به اجرا درآورد. ضروری است پیشنهاد دهندگان محترم در بین روستاهای هدف اجرای پروژه (در زیر ارائه شده است) اقدام به تهیه طرح پیشنهادی داشته باشند. مناطق مورد نظر برای انتخاب سایت‌های جدید (۴ سایت از ۸ سایت پیشنهادی) به منظور توسعه معیشت‌های سازگار با زیست‌بوم‌های تالابی به شرح زیر در جدول‌های ۱ ارائه شده است:

جدول ۱: مناطق هدف پروژه تنوع بخشی معیشت سازگار در سایت های جدید برای استان خوزستان (تالاب شادگان)

روستا	شهرستان	ردیف
نهرمالکی	شادگان	۱
نهرمسلم		۲
نهردلی		۳
گرمه خروسی		۴
سادات	آبادان	۵
تنگه ۱		۶
ابوشانگ		۷
ملاکه		۸

همچنین، در تهیه طرح پیشنهادی در روستاهای ادامه فازهای پیشین بایست دلایل و ضرورت حضور مجری به طور شفاف توضیح داده شود و مبلغ ۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال جهت تجهیز مالی صندوق مد نظر قرار گرفته شود. منطقه‌ی مورد نظر برای انتخاب سایت های ادامه به منظور پایدارسازی سایت های ادامه تنوع بخشی معیشت های سازگار با زیست بوم های تالابی به شرح زیر در جدول های ۲ ارائه شده است:

جدول ۲: مناطق هدف پروژه تنوع بخشی معیشت سازگار در سایت های ادامه استان خوزستان (تالاب شادگان)

روستا	شهرستان	ردیف
صراخیه	شادگان	۱
رگبه		۲
حدبه		۳
ابوشلوگ		۴
ابوعراید		۵
گرمه ام الصخر		۶

مراحل اجرایی پروژه تنوع بخشی معیشت سازگار

مراحل پیش بینی شده به شرح زیر است:

الف: فراهم آوردن مقدمات کار

الف-۱: گردآوری و تحلیل اطلاعات پایه‌ی روستا با دو روش کمی و کیفی (بر پایه‌ی کتابچه‌ی راهنما جهت گردآوری اطلاعات پایه' از انتشارات طرح حفاظت از تالاب‌های ایران، ۱۴۰۱)؛

الف-۲: شناسایی و تحلیل وضعیت دست‌اندرکاران استانی/محلی مرتبط با معیشت‌های روستایی؛

الف-۳: برنامه‌ریزی برای ارتباط‌گیری مؤثر و مستمر با افراد و دستگاه‌های اصلی متولی مسایل معیشت‌های روستایی در سطح استانی/محلی (شامل فرمانداری، اداره تعاون روستایی، کمیته محلی مدیریت تالاب، شورای و دهیاری روستا و...)

الف-۴: ارزیابی بازار کنونی عرضه و فروش خدمات و محصولات روستایی؛

الف-۵: شناسایی بهره‌برداران طرح کشاورزی پایدار و برقراری ارتباط مؤثر با آنان و خانواده‌هایشان برای یارگیری و جلب پشتیبانی آنان؛

الف-۶: شناساندن ضرورت تنوع‌بخشی به معیشت‌های روستایی برای حفاظت هر چه بیش‌تر منابع تالابی؛

الف-۷: شناسایی علاقه‌مندان به همکاری با طرح و برگزاری نشست‌های مقدماتی برای بحث و گفت‌وگوشود درباره‌ی رویکرد و روش‌های اجرایی طرح؛

ب: شناسایی راهبردهای معیشتی روستاییان

ب-۱: تکمیل اطلاعات پایه به مدد جانمایی و ثبت خصوصیات منابع موجود در روستا؛

ب-۲: شناسایی مهارت‌ها و تجربه‌های کاری مشارکت‌کنندگان؛

ب-۳: شناسایی منابع درآمدی فعلی جامعه‌ی هدف؛

ب-۴: ارزیابی معیشت‌های کنونی از بابت سازگاری آن‌ها با مقتضیات پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی زیست‌بوم‌های تالابی؛

ب-۵: شناسایی معیشت‌هایی که بالقوه سطح درآمد خانوار را با رعایت مقتضیات پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی زیست‌بوم‌های تالابی با کم‌ترین نهاده‌های بیرونی افزایش دهد؛

پ: ایجاد کارگروه‌های محلی برای هر گزینه‌ی معیشتی درآمدزای سازگار با پایداری منابع آبی و زیست‌بوم‌های تالابی

پ-۱: سامان‌دهی علاقه‌مندان در دو گروه کلی:

پ-۱-۱: معیشت‌های غیرکشاورزی روستایی؛

پ-۱-۲: معیشت‌های مبتنی بر فرآوری محصولات زراعی، دامی و باغی روستایی؛

پ-۱-۳: توان‌سنجی، نیازسنجی و اولویت‌بندی آموزشی اعضای هر گروه با توجه به نوع فعالیت معیشتی؛

پ-۲: یاری‌رسانی تسهیل‌گرانه به گروه هدف برای انتخاب گزینه‌های مناسب معیشتی مکمل و/یا معیشت‌های غیر کشاورزی

ت: ظرفیت‌سازی اعضای گروه‌ها

ت-۱: برگزاری دوره‌ها و/یا نشست‌های حضوری یا مجازی برای افزایش توانایی‌ها و مهارت‌های اعضای کارگروه‌های محلی به تناسب موضوع با حضور مربی یا متخصص؛

ت-۲: فراهم آوردن زمینه‌های یادگیری و بازدید اعضای کارگروه‌های محلی از اعضای گروه‌های معیشتی (زنان و مردان) فازهای پیشین طرح "مشارکت در احیای دریاچه ارومیه با الگوسازی مشارکت جوامع محلی ... "؛

ت-۳: فراهم کردن زمینه فعالیت برای جوانان (با توجه به دشواری‌های فعلی برای یافتن شغل، داشتن ایده‌های نوآورانه و ریسک‌پذیری بیشتر)؛

ث: تهیه و تدوین مشارکتی طرح کسب‌وکارهای خرد

ث-۱: تهیه یک نمونه طرح کسب‌وکار خرد با مشارکت اعضای هر گروه معیشتی و/یا برای هر کسب‌وکار خانوادگی همراه با ترسیم نقشه‌ی راه و جدول زمان‌بندی برای تولید یک محصول یا عرضه‌ی یک رشته از خدمات سازگار با منابع تالابی؛

ث-۲: فراهم کردن زمینه‌ی آشنایی و بازدید از نمونه‌های موفق کسب‌وکارهای خرد برای اعضای گروه‌های معیشتی (حداقل ۲ مورد بازدید)؛

ث-۳: کمک به یافتن راه‌های عملی برای تأمین منابع مالی لازم برای اجرای طرح‌های کسب‌وکار مورد نظر، همراه با:

ث-۳-۱: شناساندن شیوه‌های راه‌اندازی صندوق‌های خرد به کارگروه‌های محلی به عنوان یک گزینه ؛

ث-۳-۲: امکان‌سنجی و راه‌اندازی صندوق‌های خرد روستایی، پس از اعلام موافقت کارگروه‌های محلی؛

ث-۳-۳: تعیین سازوکارهای لازم برای مدیریت صندوق خرد روستایی؛

ث-۳-۴: کمک به تجهیز پس‌انداز، به عنوان اقدام مقدماتی راه‌اندازی صندوق خرد؛

ث-۳-۵: تسهیل‌گری‌های لازم برای موفقیت صندوق خرد در جذب کمک مالی از سوی دفتر حفاظت از تالاب‌های ایران (به میزان ۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال)؛

ث-۴: تسهیل‌گری برای یافتن راه‌های عملی برای بازاریابی محصولات و خدمات طرح مورد نظر و پایلوت کردن حداقل یک مورد از مکانیسم‌های شناسایی شده برای ارتباط با بازار؛

ث-۵: آشناسازی روستاییان با موضوع برندسازی و کنترل کیفیت محصولات و دریافت گواهی کیفی محصولات؛

ج: مستندسازی هر مرحله از فعالیت‌ها و ارائه‌ی نتایج به دست‌آمده به دستگاه‌های ناظر و کارفرما در زمان‌های

مقرر

ج-۱: تهیه و ارسال گزارش نهایی (۳ مجلد و فایل الکترونیکی).

طرح حفاظت از تالاب‌های ایران بدین وسیله سه نکته را خاطر نشان می‌کند:

۱- در ایجاد کارگروه‌های معیشتی و گزینه‌های معیشتی، اولویت با معیشت‌هایی است که به طور مستقیم موجب کاهش مصرف آب در سطح مزرعه کشاورزان می‌شوند و در واقع انتخاب گزینه سازگار با شرایط محیط‌زیستی به عنوان یک برتری در ارزیابی‌ها محسوب می‌گردد.

۲- برای شناسایی راهبردهای معیشتی روستاییان، استفاده از روش‌های مشارکتی اولویت ویژه دارد. بنابراین، تشریح روش‌ها و تکنیک‌های معین مرتبط قطعاً امتیازی به شمار می‌آید.

۳- در ظرفیت‌سازی گروه‌های معیشتی، اولویت با توان‌مندی روستاییان در جهت انجام دادن فعالیت‌های گروهی، اعمال مدیریت مشارکتی، راه‌اندازی کسب و کارهای سودآور سازگار با امکانات منابع آبی، کاربست روش‌های تأمین منابع مالی خرد، به دست آوردن شناخت و درک بیش‌تر نسبت به شرایط اقلیمی پیرامون خود و مانند آن است.

ملاحظات

در تهیه و اجرای طرح پیشنهادی ملاحظات اخلاقی پژوهش می‌بایست رعایت شود، برای مثال اطلاعات به دست آمده (در نوشتار، عکس، فیلم و غیره) از سوی مصاحبه‌شوندگان، در صورت تمایل آن‌ها، «محرمانه» باقی می‌ماند. در طرح پیشنهادی برای محدودیت‌های پژوهش از جمله اوج فصل‌کاری روستاییان و به حد نصاب نرسیدن پرسشنامه‌های پژوهش و غیره نیز لازم است تدابیری در نظر گرفته شده، ذکر گردد.

- تیم کارشناسی بایستی شامل افرادی باشند که در مرحله استعلام معرفی شده‌اند. تغییر کارشناس باید با هماهنگی و تایید کارفرما انجام شود.
- هیچ محدودیتی برای ارسال تعداد طرح پیشنهادی برای روستاهای پیشنهادی وجود ندارد، اما امکان عقد قرارداد و برنده شدن برای هر مجری به طور همزمان در یک روستای جدید و یک روستای ادامه می‌باشد.
- گروه کارشناسی مجری باید شامل کارشناس تسهیلگر، کارشناس مرتبط با حوزه کسب و کار، اقتصاد، مالی و بازار، محیط زیست و کارشناس مستندساز باشد.
- متناسب با هر کارگروه ایجاد شده و دوره‌های آموزشی مربوطه، آموزشگر دارای صلاحیت مورد تایید کارفرما به کار گرفته شود.
- حداکثر ۱۵ روز پس از عقد قرارداد مجری باید نسبت به ارائه مستندات مربوط قراردادهای داخلی کارشناسان فعال در پروژه طبق قوانین موجود و با تایید کارفرما به طرح حفاظت از تالاب‌های ایران ارسال شود.
- طرح‌های پیشنهادی برخوردار از ایده‌های اقلیم هوشمند (climate smart) در اولویت انتخاب قرار خواهند گرفت.

ملاحظات مالی و حقوقی

- کلیه هزینه‌های اجرایی مرتبط با چارچوب مفهومی فوق و همچنین هزینه‌های بیمه (حوادث و ...) کارکنان شرکت و مالیات در طول مدت زمان قرارداد به عهده شرکت مجری می‌باشد.
- ارسال فایل‌ها و پاکت مالی به معنای پذیرش طرح پیشنهادی نیست و معیار انتخاب بررسی‌های فنی و قیمت پیشنهادی خواهد بود و بدیهی است که حقی برای متقاضیان ایجاد نخواهد کرد.

- لازم به ذکر است در ارزیابی طرح های پیشنهادی، سهم ارزیابی فنی ۶۰ درصد و سهم قیمت پیشنهادی ۴۰ درصد می باشد که بر اساس فرمول ارزیابی فنی و قیمت، قیمت تراز شده محاسبه شده^۱ و برای تصمیم گیری نهایی ملاک خواهد بود و مجریان در صورت تمایل به ارائه قیمت کمتر برای طرح پیشنهادی می بایستی بازه اختلاف ۱۰ درصدی با قیمت سقف را در نظر بگیرند، بنابر این سقف منابع مالی پیش بینی شده طرح حفاظت از تالاب های ایران برای پایلوت های جدید معادل ۸۵۰.۰۰۰.۰۰۰ (هشتصد و پنجاه میلیون ریال) می باشد.
- در خصوص ارزیابی فنی طرح پیشنهادی مواردی از قبیل داشتن درک از چگونگی انجام کار، داشتن تجربه مشابه، حسن سابقه، داشتن حداقل یک قرارداد مشابه در خصوص کار با جامعه محلی، طی کردن دوره های لازم در خصوص اجرای پروژه، تیم کاری، بومی بودن شرکت های مجری و سمن ها، توان تشکیلاتی مناسب و توانایی کار ملاک ارزیابی خواهد گرفت
- در کارسپاری پروژه به شرکت های مجری و سمن ها به ظرفیت قراردادهای در حال اجرا توجه خواهد شد.
- موسساتی که تمایل به همکاری دارند می بایست طرح پیشنهادی (بدون ذکر قیمت) در یک فایل PDF و مدارک حقوقی و رزومه (روزنامه تأسیس، روزنامه تغییرات، اساسنامه شرکت، گواهی ارزش افزوده و سوابق کاری مرتبط شرکت و گروه کارشناسی آن) را در قالب یک فایل PDF کمتر از ۲ مگ (۲۰۰۰kb) به ایمیل wetland.ciwp@gmail.com ارسال کند و پاکت قیمت پیشنهادی (مهر و امضا شده روی سربرگ رسمی شرکت؛ مهر) را در ساعات اداری حداکثر تا تاریخ ۳۱/۱/۱۴۰۱، به دفتر طرح حفاظت از تالاب های ایران به نشانی: بزرگراه حکیم (شرق به غرب)، حدفاصل بزرگراه شیخ فضل اله و یادگار امام، پارک پردیسان، سازمان حفاظت محیط زیست، معاونت محیط زیست دریایی و تالاب ها، تلفن: ۰۲۱۸۸۲۴۱۶۵۸ ارسال نمایند.

*^۲ دو فایل PDF ارسال به ایمیل مذکور؛ ۱- طرح پیشنهادی بدون ذکر قیمت، ۲- فایل مدارک درخواست در یک PDF

^۱ فرمول محاسبه قیمت تراز شده بر اساس ارزیابی فنی

$$SP = \frac{P * 100}{100 - (0.6 (100 - TA))}$$

SP= قیمت تراز شده

P = قیمت پیشنهادی

TA = امتیاز ارزیابی فنی بر اساس پیوست یک